

Ako Dáni odmietli nacizmus a v čom je to poučné pre dnešok

19. septembra 2019 | Denník N

Autor: Marián Balázs

Keď nemecké nacistické orgány nariadili v Kodani zatýkanie a deportácie židovského obyvateľstva, dánska vláda sa jasne proti tomu postavila. Keď nacisti trvali na svojom, všetci členovia dánskej vlády na protest podali demisiu a polícia nariadenie sabotovala.

V kostoloch po celej krajine čítali protestné listy. Dánska polícia zakaždým vopred tajne upozornila židovské komunity o príchode gestapa. Občania pomáhali svojim židovským susedom ujsť do dedín na pobreží Baltického mora, kde im miestni poskytli úkryt v pivniciach, kostoloch a víkendových domoch. Rybári ich potom tajne odvážali na lodiach do neutrálneho Švédska.

Dánsky kráľ prehlásil, ak Nemci budú nútiť Židov pripnúť si na hrud' žltú hviezdu, pripne si ju aj on. Toto jednoduché gesto bolo zrejme jedným z kľúčových momentov celého príbehu. Práve po tomto prehlásení nacisti od uvedeného nariadenia napokon ustúpili.

Situácia sa v okupovanom Dánsku vyhrotila natoľko, že do Kodane pricestoval dôstojník SS a jeden z hlavných organizátorov nacistického holokaustu Adolf Eichmann. Keď Dáni spoluprácu naďalej odmietali, Eichmann ponúkol kompromis: z deportácií omilostí tých Židov, čo žili v zmiešanom manželstve. Dánsko však neustúpilo.

Paradoxom bolo, že týmto neoblomným postojom si Dáni získali sympatie samotného nacistického veliteľa na okupovanom dánskom území Wenera Besta. Keď dostal z Berlína príkaz urobiť veľký záťah, židovskú komunitu tajne informoval a dal jej čas na útek. Až potom formálne splnil rozkaz.

Pri záťahoch, ktoré gestapo v Dánsku urobilo, bolo z deväťtisíc dánskych Židov odvečených dokopy 450, poväčšine starších ľudí. Boli deportovaní do Terezína, pričom 350 z nich holokaust prežilo. V Dánsku sa tak zachránilo zhruba 99 percent židovského obyvateľstva.

V Dánsku neexistovalo žiadne „my“ (Dáni) a „oni“ (Židia), ale len spoločné a vzájomné „my“, pripomína dánsky historik Bo Lidegaard v knihe Countrymen, v ktorej opisuje tento dánsky príbeh.

Dánsko už pred vojnou reagovalo na Hitlerov nástup k moci: vzdelávaním a osvetou viedlo svojich obyvateľov k odmietaniu nacistickej i rasistickej ideológie a k presadzovaniu demokratickej politickej kultúry, vzájomnosti, porozumenia a spoločne zdieľanej identity. O pojme národ sa začalo hovoriť nie z etnického hľadiska, ale občianskeho. Vytvorilo sa tak povedomie jedného a spoločného politického spoločenstva so spoločne zdieľanými hodnotami a spoločnou perspektívou. Aj preto potom Dáni odmietli tézu o „židovskom probléme“ a vnímali ju ako útok proti všetkým občanom, proti celému dánskemu spoločenstvu.

Na základe dánskeho príbehu Bo Lidegaard tvrdí, že sila slušnosti a solidárnosti v krízových časoch či kritických situáciách závisí vo veľkej miere od toho, aké idey a spôsoby sa formovali a presadzovali už predtým. Teda od toho, ako sa už predtým rozvíja a etabluje politická etika, slušná politika a politická kultúra, v akej miere sa dbá na vzdelávanie v občianstve a občianskych čnostiach, ako sa hľadá a nachádza spoločný politický konsenzus v zásadných veciach a podobne.

Uvedený dánsky príbeh „dosvedčuje starú pravdu: solidarita a slušnosť závisia najmä od skutočnej vzájomnosti v medziľudských vzťahoch, od dlho sa tvoriacich a vnútorne osvojených návykov, od kultúry spoločného občianstva a od existencie lídrov, ktorí v týchto čnostiach idú príkladom,“ napísal pred časom popredný kanadský politológ Michael Ignatieff.

Je zrejmé, že toto poznanie je dôležité aj vo vzťahu k našej slovenskej realite tu a teraz.